

vrcholí v navazujícím výkladu výchovné dramatiky, díky které dostává prožívání nové, až netušené dimenze, otevírající dosud v běžné edukaci opomíjené perspektivy osobnostně-sociálního rozvoje, a to jak v případech jeho ohrožení, tak obecně, s platností pro každého. Tuto část knihy uzavírá kapitola věnovaná významu hudebně-prožitkových metod ve výchově a v prevenci (L. Počtová).

Konečně poslední, pátá část knihy se zabývá problematikou dětí/žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a v návaznosti pak poradenstvím a preventivně- i nápravně-výchovným systémem ve školství a v ústavních zařízeních. Pojetí této části, zpracované J. Pilařem, je informativní, orientující i kriticky reflektující možnosti, meze a úskalí stávající podoby institucionalizované starostlivosti v jejích základních podobách a také v mezinárodním srovnávání. Plně funkční je zde subkapitola M. Franclové věnovaná práci školního psychologa, opřená o konkrétní příklady a z nich vyvozované apely na včítivé přístupy k dětem ohroženým jak závadami v rodinném prostředí, tak odcizenými přístupy učitelů.

Knihu doplňuje rozsáhlý poznámkový aparát, čítající na 750 (!) položek. Díky

svému umístění v závěru knihy neruší plynulost četby, zvědavého čtenáře ale uspokojí odkazy na relevantní prameny, zasvěcenými doplňujícími komentáři apod.

Recenzovaná monografie *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence* je dílem nanejvýš potřebným. Vždyť žijeme v době, kdy krizové otřesy a nevládnuté zátěžové situace ústící v disfunkční socializaci postihují stále větší počty dětí a mládeže. Dílo je využitelné při projektování výzkumů, při studiu (pregraduálním i celoživotním vzdělávání pedagogů), v profesních činnostech praktiků – učitelů, poradců, výchovných a převýchovných pracovníků ap.

Recenzent považuje za vhodné ještě dodat, že dílo sice tvoří početný autorský kolektiv a že rozklenutost jeho témat je značná, nicméně lze jednoznačně hovořit o monografii, kde části jsou propojeny dominujícími zřeteli, prostupujícími jednotlivé kapitoly. Tato monografická ucelenost je bezesporu výsledkem náročné redakční práce doc. R. Jedličky, která si zaslouží nejvyšší uznání. Ocenění si zaslouží i nakladatelství Grada, které knížku ztvárnilo do přitažlivé podoby.

Zdeněk Helus

Uhl Skřivanová, V., et al. (2014). *Pedagogika umění – umění pedagogiky (aneb přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání)*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.

Knih, jak plyne z názvu, si klade za svůj ústřední, ujednocující cíl vyjasnit vztah oboru – vyučovacího předmětu vý-

tvorná výchova – ke všeobecnému vzdělání, respektive posílit jeho význam v širším kontextu vzdělávací péče o celostní rozvoj

osobnost žáků. Vychází z neblahého zjištění, že výtvarná výchova je traktována jako poměrně izolovaný předmět, jehož vztahy s ostatními vyučovacími předměty nejsou do patřičné hloubky objasněny. Je tudíž naléhavě zapotřebí přesvědčivě vyjádřit specifika tohoto oboru/předmětu, ale ruku v ruce s tím i jeho obecnější význam pro utváření klíčových kompetencí soudobého člověka, o které má v plnohodnotném vzdělávání jít. Pokud nebude podniknut rozhodný krok tímto směrem, hrozí marginalizace uměleckých hodnot ve školním vzdělávání; neblahým důsledkem může být i snižování hodinové dotace výtvarné výchovy a další pokles respektu k ní. Ve svých důsledcích by to znamenalo ochuzení kompetenční skladby mladých lidí, ochuzení potencialit rozvoje jejich osobnosti, zejména pokud jde o **posilování tvořivých aktivit, které jsou specifickým zdrojem poznání světa a zainteresované účasti na jeho dění.**

Ve snaze tomuto nebezpečí čelit byla organizována v říjnu roku 2012 na Pedagogické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem vědecká konference nesoucí název shodný se zde recenzovanou knihou. Konference napomohla, v neposlední řadě také díky účasti německých odborníků, rozšířit pohled na dané téma a nahlédnout problém z evropské perspektivy. Úspěšný průběh konference považovali její účastníci za výzvu příspěvky tam přednesené rozvinout do větší hloubky, rozšířit je o novější poznatky a s reflektujícím nadhledem monograficky koncipovat.

Třeba nanejvýše ocenit autorskou skladbu díla. Jsou zde zastoupeni čelní

představitelé čtyř pedagogických fakult, mající k tématu co podstatného říci: Univerzity Karlovy v Praze, Západočeské univerzity v Plzni, Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a Univerzity Palackého v Olomouci. Záslužné je zapojení dvou gymnaziálních učitelek, které svými příspěvky vhodně vyvažují teoretickou převahu v kapitolách ostatních autorů. A třeba vyzdvihnout zapojení německého badatele, který překvapuje a inspiruje tematizací u nás dosud neobvyklou.

Knih je na pomezí obsahově a zacílením ujednoceného sborníku a monografie. Že se jedná spíše o monografii, lze ovšem bez větších obtíží akceptovat. Jmenovitě díky tomu, že celým textem přesvědčivě proznívá úsilí všech autorů vtisknout svým kapitolám integrující zřetel (který jsem charakterizoval v prvním odstavci této recenze), i když se to daří v různých kapitolách v různé míře. V některých dominuje spíše důraz na vyjádření specifík oboru (metodické postupy, cíle, úskalí), zatímco jiné akcentují více překračování těchto specifík hledáním vazeb mezi různými vzdělávacími obory/předměty, s dominujícím zřetelem k edukačnímu významu tvořivé aktivity, tak jak ji může právě výtvarná výchova plně rozvinout. Toto pnutí ale rozhodně není na škodu, spíše naopak vytváří zázemí pro inspirující komplementaritu obého. Velkou zásluhu na tomto monografickém ujednocení díla má bezesporu hlavní redaktorka díla, Věra Uhl Skřivanová. Při poměrně širokém záběru témat a evidentně i různosti autorských/badatelských zkušeností se jí podařilo docílit značně vyvážené úrovně

a při nesporném respektu ke svébytnému uvažování autorů udržet výše zmíněnou integrující vazebnost.

Monografie čítá bezmála 250 stran (včetně rejstříků, resumé a překladů). Členěna je do 10 kapitol, uspořádaných do tří relativně kompaktních částí, nazvaných:

1. *Specifika oborového výzkumu a jeho přínos ke všeobecnému vzdělávání* (3 kapitoly)
2. *Vizuální gramotnost – soudobý cíl všeobecného vzdělávání v evropském kontextu* (4 kapitoly)
3. *Výtvarná výchova v mezioborových souvislostech* (3 kapitoly)

Pokud jde o část prvou, J. Slavík klade důraz na dvě typové polarizace poznání. Prvá je vědecko-analytická, dominuje jí kritický rozum a reflektující odstup. Druhá je intuitivní, dominuje jí celistvý náhled, poznávající zde důvěrně uchopuje to, co poznává svým tvořivým aktem. To má pak svou obdobu v polaritě základních výstupů obojího poznání, a to výzkumné zprávy vs. tvůrčího výtvarného projevu. Zpráva je výsledkem analyzujícího rozkládání poznávaného objektu na jeho součásti a na vztahy; oproti tomu umělecký, zde výtvarný tvůrčí projev uchopuje skutečnost v její svébytné celistvosti, možno říci individuální tvářnosti. Obě má plné oprávnění své existence; současná převaha vědního nad uměleckým však redukcionisticky člověka ohrožuje. Kulturní poselství výtvarné výchovy akcentující expresivitu a uvedení do tvorby tedy můžeme chápat jako překonání hrozící jednostrannosti. A učitelé jsou v tomto smyslu jakýmsi průkopníky obratu. V podobném duchu je pojata i kapitola M. Fulkové a L. Ja-

kubcové Hajdukové. Autorky vycházejí z posunů ve směru narůstající závažnosti uměleckého díla. Už zdaleka nejde jen o zalíbenost v něčem takřikající „hezském“, ale do popředí se dostává reflexe krajní závažnosti: Do zobrazovací tvorby jsou integrována doléhající témata identity, odlišnosti a vzájemného komunikativního propojování, kulturní paměti, svébytnosti... Třetí kapitola – autorky P. Šobánková, J. Musilová, M. Beková – oproti oběma předchozím opouští dominující teoretizování a věnuje se výzkumu názorů učitelů. Ukazuje se zde mimo jiné, že učitelům není vlastní rozhled, jaký implikují kapitoly předchozí, z čehož plyne úkol nově pojímat jejich vzdělávání.

K části druhé. Je uvedena precizní, byť pro čtenáře náročně elaborovanou kapitolou J. Vančáta. Autor z nového úhlu svého nazírání kriticky zkoumá nanejvýš negativní trend, kdy se výtvarná výchova u nás, v české stávající škole, nedokáže vymanit ze svého druhu vzdělávací marginalizace; jinak řečeno, chybí jí průkazná přesvědčivost a odvaha prokazovat svou významnost. Autor v té souvislosti podtrhuje její popřední úkol, který na strunu této významnosti hraje, a sice rozvoj vidění, posilování vizuální gramotnosti. Zvláštní pozornost si zaslouží kapitola mnichovského pedagoga J. Kirschenmanna. Je v ní patrná pronikavá jinakost uvažování, zejména v propojení se sociálně-politickým, společensko-kritickým kontextem, do kterého je význam výtvarné výchovy včleněn. Výtvarná výchova se v žádném případě nemá redukovat na procvičování zobrazovacích postupů, pojednávání o barvách a tvarech

apod., ale má především vnášet do života žáků překvapení, nadšení, prožitků blaha z identity, nacházející svou podporu v tvořivém výrazu. Žijeme v době rostoucího významu obrazů (v široké platnosti toho slova), přičemž stále hrozí nebezpečí, že se tento význam dostane do příliš těsné blízkosti zájmů ekonomických, reklamních apod. Tomu je třeba čelit – růst významu obrazů je třeba spojit s horizonty sebeuskutečňování člověka. V další kapitole V. Uhl Skřivanová podtrhuje význam srovnávací pedagogiky umění; ta zaostává a škody tohoto zaostávání u nás bolestně zakoušíme – v důsledku toho chybí provokující inspiračně-inovační zdroje. Je nezbytné usilovat o vypracování její nosné metodologie. Tento požadavek se stává zřejmým díky připomenutí odlišnosti v přístupech k výtvarné výchově v německy mluvících zemích, ale také připomenutím inspirativní účinnosti širšího evropského referenčního rámce, konstituujícího se v této oblasti a povolávajícího nás ke spoluúčasti. Důraz – mimo jiné – klade autorka na připomenutí osmi klíčových edukačních kompetencí, zahrnujících též kulturní povědomí a vyjádření. Inspirativní podněty z německé oblasti dále pak rozvíjí I. Hrušková, čerpající ze svých zkušeností učitelky výtvarné výchovy na binacionálním gymnáziu Friedricha Schillera v Pirně. Podnětný je zde koncept tzv. galerijní animace.

Konečně ke třetí části monografie, věnované mezioborovým souvislostem výtvarné výchovy. T. Bláhová spolu s J. Bláhou akcentují pojem komparace

uměleckých oborů, jmenovitě výtvarného umění a umění hudebního. Správné badatelské a pedagogické uchopení komparace zde otevírá možnost pronikat do nečekaných souvislostí obohacujících účinnost jak uměleckého projevu, tak i jeho percepce. Naše doba, v níž multi-mediální tvorba je na rychlém vzestupu, význam takto chápaného komparativního pohledu výrazně umocňuje. K. Dytrtová vysledovává souvislost mezi výtvarným dílem a elaborací životního příběhu. Inspiruje se výstavou Martina Honerta, který shromažďuje v uceleném tvaru biografické svědectví o svém dětství. Díky tomuto tvarovému ozvláštnění vynívá tato životní etapa jako organická součást vyjevování životního smyslu. V poslední kapitole L. Kitzbergerová prezentuje zkušenosti autorky, gymnaziální učitelky, s propojováním výchovy literární a výtvarné. Zamýšlí se nad možnostmi a významem reevokace poselství klasické vzdělanosti dnes – nad problémy její aktualizace v současné škole.

Závěrem budiž konstatováno, že recenzovaná kniha je záslužným edičním a autorským počinem. Podává zevrubný a pronikavý pohled na výtvarnou, respektive v širším záběru uměleckou výchovu v kontextu naléhavých problémů současné školní (ale i mimoškolní) edukace; na její podstatu a význam; na její ohrožení i perspektivy, za jejichž uskutečnění je třeba v zájmu plnohodnotného rozvoje osobnosti zápasit a čelit tak redukcionistickému vyznění vzdělávání a výchovy.

Zdeněk Helus